

УДК: 78.071.2:37.036

**ПОЛІХУДОЖНЄ НАВЧАННЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНА ФОРМА
ЗАЛУЧЕННЯ ДИТИНИ ДО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

кандидат мистецтвознавства, Новосядла І. С.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Україна, Івано-Франківськ.

В статті актуалізується проблема використання в системі початкової музичної освіти поліхудожнього навчання, в основі якого лежить синтез мистецтв, – як альтернативну форму залучення дитини до музичного мистецтва. Обґрунтовуються переваги цієї форми, яка позитивно впливає на розвиток творчих здібностей дитини, пропонуються різні методи її застосування, наводяться приклади ефективного використання такого підходу в сучасній музичній освіті.

Ключові слова: поліхудожнє виховання, формування особистості дитини, творчі здібності, музичне мистецтво, художня творчість

Кандидат искусствоведения, Новосядлая И. С. Полихудожественное воспитание как альтернативная форма привлечения ребёнка к музыкальному искусству / Прикарпатский национальный университет имени Васыля Стэфаныка, Украина, Ивано-Франковск.

В статье актуализируется проблема использования в системе начального музыкального образования полихудожественного обучения, в основе которого лежит синтез искусств, - как альтернативную форму приобщения ребёнка к музыкальному искусству. Обосновываются преимущества этой формы, которая положительно влияет на развитие творческих способностей ребёнка, предлагаются различные методы её использования, приводятся примеры эффективного внедрения этого подхода в современном начальном музыкальном образовании.

Ключевые слова: полихудожественное обучение, формирование личности ребёнка, творческие способности, музыкальное искусство, художественное творчество.

PhD in Art Sciences, Novosyadla I. S. Multiple subject art education as an alternative approach of children's engagement in music art / Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine, Ivano-Frankivsk.

Multiple subject art education is based on the synthesis of various arts. This article describes the problem associated with implementation of multiple subject art education in the system of elementary level music education as an alternative approach of children's engagement in music art. The authors discuss the advantages of this approach that has a positive impact on the development of children's creative capabilities, describe various methods of its implementation and provide examples of effective implementation of this approach in the modern music education.

Key words: multiple subject art education, forming of children's personality, creative capabilities, musical art, artistic creation.

Вступ. У сучасному мистецькому просторі України, в умовах глобалізації суспільства, зміни ціннісних орієнтирів, інформаційної насиченості, проблема виховання художніх смаків підростаючого покоління, формування особистості із багатими духовними потребами, є вкрай актуальною. І вона вимагає пошуків ефективних і цікавих методів навчання, зокрема в системі початкової музичної освіти.

Проблеми музичного навчання й виховання потребують сьогодні вирішення на різних рівнях освіти: від початкової (дитячої музичної школи) до вищої (музичної академії). Проте, саме на першому освітньому щаблі – в музичній школі – формуються інтереси та мотивація учнів до музичної діяльності, вперше виникають питання фахового самовизначення, закладається фундамент можливої майбутньої професії.

Завдання початкової музичної освіти полягає не стільки в тому, щоб підготувати майбутнього професіонала, скільки, насамперед, – щоб розкрити в

дитині її художній потенціал, допомогти втілити творчі фантазії, розвинути музичні здібності, навчити не лише слухати, а й розуміти музику. Тож, можливо, варто відходити від дещо застарілих, консервативних і обов'язкових навчальних програм. Слід залучати дитину до музичного мистецтва не за єдиним шаблоном, а сприймаючи її, перш за все, як особистість, спрямувати зусилля на її гармонійний духовний розвиток.

Одним із методів, що відповідає вимогам часу та здатним забезпечити повноцінну художньо-творчу самореалізацію дитини, на нашу думку, є поліхудожнє навчання.

У дослідженнях Б. Юсова, Г. Падалки, Л. Масол, І. Зязюна, Г. Шевченко, взаємодія мистецтв у педагогічному процесі трактується як особлива форма залучення особистості до пізнання художньої творчості, що дістала назву поліхудожнього навчання. На думку науковців, така форма заохочення школярів до творчих занять дозволить їм зрозуміти джерела різних видів художньої діяльності та набути базові уявлення в галузі кожного мистецтва, на відміну від монохудожнього підходу до викладання, коли заняття ґрунтуються на основі ізольованої професійної системи одного певного виду художньої діяльності.

Однак сучасними науковцями проблема поліхудожнього виховання розглядається у педагогічній площині, у застосуванні цієї ідеї в загальноосвітніх навчальних закладах на уроках музики. Тоді як нами пропонується спроектувати цю проблему на мистецьку галузь: впровадити поліхудожнє виховання у закладах початкової музичної освіти як альтернативну форму нині діючим навчальним програмам і планам.

У сучасних умовах позашкільної освіти, до яких належать дитячі мистецькі заклади, цю проблему нескладно вирішити. Адже незаперечним і навіть болісним є той факт, що кількість музичних шкіл поступово зменшується за рахунок їх об'єднання. Найкращим виходом із цієї ситуації є створення на базі кількох закладів суміжного профілю шкіл мистецтв або шкіл естетичного виховання, навчання в яких і може відбуватися шляхом комплексного

поєднання мистецьких предметів. Такі школи існують у багатьох обласних і районних центрах України, але, здебільшого, в них також навчання відбувається за усталеними планами.

Ідею комплексного впливу мистецтва на особистість свого часу обґрунтовували такі відомі педагоги та діячі культури ХХ сторіччя як М. Леонтович, С. Шацький, Б. Яворський та ін. Вона дістала втілення у працях Д. Кабалевського, Є. Квятковського, Л. Виготського, Н. Ветлугіної та багатьох інших, в яких досліджувалися особливості сприймання, уяви, образного мислення, розвитку емоційно-чуттєвої сфери особистості засобами синтезу мистецтв.

Розмаїття трактувань синтезу мистецтв об'єднує основна думка: таке поєднання збагачує систему зображально-виразових засобів, робить їх більш гнучким інструментом відображення дійсності. Через участь у синтезі окремі види мистецтва ніби компенсують обмеження один одного, що накладаються матеріалом і формою, і підсилюють таким чином свій духовно-естетичний потенціал.

Взаємодія мистецтв у формуванні духовності дитини полягає у тих психологічних новоутвореннях, які виникають у неї саме в результаті комплексного впливу мистецтв: чуттєво-емоційна сфера, творча уява, образне мислення тощо.

Згідно концепції Б. Юсова, поліхудожнє навчання – це особистісно зорієнтоване, планомірне залучення учнів до різних видів мистецтв у їх взаємодії, результатом якого є формування комплексу естетичних властивостей особистості, її свідомості, здатності до різнопланової мистецької діяльності, що забезпечує готовність до художньо-творчої самореалізації. В логіці поліхудожнього підходу ефективність художньо-творчого розвитку дитини досягається за допомогою використання всіх існуючих способів естетичного виховання і різноманітних видів художньо-творчої діяльності: музичної, художньо-зображальної, мовної, театралізованої, ігрової [1, с. 5]. Взаємодія різних видів мистецтва дозволяє досягнути художній твір в його цілісності,

зрозуміти єдину логіку і закони художньої творчості, збагатити знання учнів про єдність і якісну своєрідність кожного окремо взятого виду мистецтва, що є важливим чинником у музично-творчій діяльності. Розмаїття та різноплановість форм роботи – ігри, розфарбовування, малюнки, цікаві запитання та спостереження, творчі завдання – усе це сприяє якісному засвоєнню навчального матеріалу та розвиненню особистих творчих здібностей учнів, допомагає пізнати музику через аналіз та інтерпретацію вивчених музичних творів, сприяє формуванню емоційно-ціннісного ставлення до музики, самостійності та критичності мислення дитини. Через подані уявні сюжетно-образні ситуації розвиваються фантазія, уява, творчі здібності та емоційно-чуттєва сфера взагалі. Завдання на розфарбовування ілюстрацій чи схем до конкретного уроку сприяють розвитку асоціативного мислення, умінню уявити, «бачити колір» музики.

На необхідності застосування з раннього дитинства т. зв. «природного» методу художнього виховання – коли один із видів мистецтва вивчається комплексно в поєднанні з іншими – наголошував британський мистецтвознавець і педагог Г. Рід, зауважуючи, що мистецтво як одна з найдовершеніших форм діяльності кристалізує духовний світ людини [2, с. 10].

Іншим прикладом, що підтверджує цю думку, є діяльність видатного російського педагога С. Шацького. Залучення до сфери прекрасного (музики, живопису, театру, декоративно-ужиткового мистецтва) С. Шацький вважав тим ядром, навколо якого має вибудовуватися освітньо-виховна система. На думку педагога, у синтетичній структурі мистецького виховання відбувається з'єднання впливів на особистість через активізацію пізнавальних та емоційно-естетичних процесів [3, с. 12].

Видатний український педагог і музикознавець Б. Яворський головним завданням музичного виховання вважав розкриття засобами музики всіх художніх та інтелектуальних даних, закладених в дитині природою, розвиток дітей здібності безпосередньо сприймати музику та музичну мову [4, с. 66]. Він виокремлює кілька етапів музично-творчого розвитку учня:

- накопичення вражень;
- спонтанне виявлення творчого початку в зорових, сенсорно-слухових, мовних проявах;
- рухові, мовні, музичні імпровізації;
- створення власних композицій внаслідок художнього враження;
- складання одноголосих пісень, віршів, прозаїчних мініатюр, пластичних композицій, написання теоретичних робіт, створення малюнків.

Концепція музично-творчого виховання Б. Яворського спрямована на формування творчих здібностей дитини, накопичення слухового досвіду та музичних уявлень, розвитку музичної пам'яті, мислення, музичної культури, а звідси – і розвитку загальної культури особистості.

Сьогодні спостерігається тенденція відродження педагогічних принципів та методів Б. Яворського, згідно яким завдання музичного виховання полягає у розкритті засобами мистецтва всіх художніх та інтелектуальних даних, закладених в дитині природою, розвиток у дітей здібності безпосередньо сприймати музику та музичну мову. Дедалі частіше застосовуються прогресивні концепції навчання, що сприяють музичному розвитку дитини, впроваджуються інноваційні методики тощо.

Практичне втілення система поліхудожнього розвитку дитини отримала в Київській дитячій Академії мистецтв (КДАМ) – професійному мистецькому навчальному закладі нового типу. Однією зі складових інноваційної системи початкового навчання у КДАМ є викладання мистецьких дисциплін у їх синкретичній єдності – пісня – танець – рух – малюнок, завдяки чому вивчається творчий потенціал дитини: його здатність до пізнання художньо-образного змісту, до асоціативного мислення, імпровізації, фантазії, варіативності творчих інтерпретацій. За словами засновника і ректора цієї академії М. Чембержі, ідея поєднання різних мистецьких спеціальностей в одному навчальному закладі виникла як результат осмислення особливостей сучасної соціокультурної ситуації, коли синтез мистецтв у сучасній художній практиці набув величезного значення. Відтак, щоденне занурення учнів у світ

суміжних видів мистецтв сприяє поглибленню змісту освіти. Комплексне використання засобів впливу музики, ритміки, образотворчого мистецтва, літератури тощо формує розвиток творчого мислення і, водночас, сприяє органічному входженню в майбутню, можливо, професію [5, с. 175–180].

Авторське бачення поліхудожнього виховання дитини демонструє навчальний посібник «Художні ігри» О. Перепелиці. Його мета – розкрити творчий потенціал дитини, сприяти розвитку її музичних задатків, навчити маленького музиканта через казку, ігрову діяльність «переживати» музику, виразити ці переживання в звуках, кольорі і словах. Основна мета методики полягає в тому, щоб дитина освоїла музику як Мистецтво. Способи спонтанної творчості, описані в посібнику «Художні ігри», істотно відрізняються від тих проявів «творчості», які узаконені в музичній педагогіці. Новий погляд на музичне навчання пов'язаний із періодом розвитку дитини, котра, не володіючи спеціалізованими мовами мистецтв (знанням нотної грамоти, техніки живопису, законів складання рими тощо), в грі проявляє себе як звукотворчістю, так і кольоротворчістю чи словотворчістю. Тобто її художні прояви розвиваються в тріадній цілісності музика – поезія – живопис. З випадкових «безглузких» мазків формується світ кольоровідчуття, зі спонтанних звуків створюється стихія музики, з незрозумілих складів виростають склепіння поезії. У цей період «фонтануючої» фантазії і визначаються шляхи до формування індивідуальної творчої технології освоєння мистецтв. У цій книзі пропонується один із варіантів зміни підходу до навчання: на початковому етапі розвитку дитини змінюється ставлення до технології, яка не нав'язується, а створюється спонтанної ігровою практикою.

Сьогодні в навчальному процесі дедалі частіше доводиться зустрічатися з мимовільними «виходами» за рамки суто музичної, монохудожньої, педагогіки: виникають проекти «музичного живопису», музичного театру, музика поєднується з ритмопластикою і танцем і т. п. Хочеться вірити, що ця тенденція буде стрімко розвиватися і дасть свої позитивні результати.

Висновок. Отже, ідея взаємозв'язку мистецтв, яка ґрунтується на цілісності сприймання навколишнього світу та творів мистецтва, є однією з провідних у формуванні духовності дитини, оскільки творчість є актуальною потребою дитинства. Створення чогось нового, того що не існувало раніше – це захоплюючий процес, який стимулює загальний розвиток дитини. Поле застосування творчих задач на уроці музичного мистецтва є дуже широким. Важливими об'єднуючими факторами творчої діяльності є самостійність і оригінальність створеного. Цінним у творчій діяльності є саме процес, а не продукт діяльності, адже тільки у процесі творчості дитина може розвиватися найбільш природно і органічно. І поліхудожнє навчання здатне перетворити звичайний, часом навіть рутинний, урок в цікавий творчий процес, в повній мірі забезпечити оригінальність і самостійність творчої діяльності юних музикантів і таким чином у цікавій формі залучити їх до прекрасного світу музичного мистецтва.

Література

1. Юсов Б. *Взаимодействие и интеграция искусств в полихудожественном развитии школьников* / Б. П. Юсов. – Луганск, 1990. – 175 с.
2. Read H. *Education through art* / H. Read. – London, 1965. – 250 p.
3. Скаткин М. С. Г. *Шацкий о всестороннем развитии детей* / М. Н. Скаткин. – М., 1977. – 140 с.
4. Якимчук О. *Музично-творче виховання дітей у педагогічному доробку Б.Л.Яворського* / О.Якимчук // *Педагогічні пошуки в галузі мистецької освіти в Україні на межі третього тисячоліття: традиції, сучасність, перспективи* : збірник тезів за матеріалами Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції; [відпов. ред. Афанасьєв Ю.Л. та ін.]. – Луганськ : Янтар, 2003. – С. 65 – 67.
5. Чембержі М. *Мистецтво у розвитку особистості: монографія* / М. Чембержі; [заг. ред., передмова та післямова Н. Ничкало]. – Чернівці, Зелена Буковина, 2006. – 224 с.

References

1. Yusov B. *Vzaimodeystvie i integratsiya iskusstv v polikhudozhestvennom razvitii shkolnikov* / B. P. Yusov. – Lugansk, 1990. – 175 s.
2. Read H. *Education through art* / H. Read. – London, 1965. – 250 p.
3. Skatkin M. S. G. *Shatskiy o vsestoronnem razvitii detey* / M. N. Skatkin. – M., 1977. – 140 s.
4. Yakymchuk O. *Muzychno-tvorche vykhovannia ditei u pedahohichnomu dorobku B.L.Yavorskoho* / O. Yakymchuk // *Pedahohichni poshuky v haluzi mystetskoï osvity v Ukraini na mezhi tretoho tysiacholittia: tradytsii, suchasnist, perspektyvy* : zbirnyk teziv za materialamy Druhoi Vseukrainskoï naukovo-praktychnoi konferentsii; [vidpov. red. Afanasiev Y. L. ta in.]. – Luhansk : Yantar, 2003. – S. 65 – 67.
5. Chemberzhi M. *Mystetstvo u rozvytku osobystosti: monohrafiia* / M. Chemberzhi; [zah. red., peredmova ta pisliamova N. Nychkalo]. – Chernivtsi, Zelena Bukovyna, 2006. – 224 s.